

ВІДГУК

**офіційного рецензента доктора медичних наук,
професора Катеренчука Івана Петровича на дисертаційну роботу
Орлової Ольги Вячеславівни «Непсихотичні психічні розлади у осіб, які
доглядають за пацієнтами з деменцією» подану на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина»**

Актуальність теми дисертації. У всьому світі близько 100 мільйонів людей живуть з обмеженими можливостями та важкими хворобами. Особи з різними фізичними або психічними обмеженнями, серед яких є і громадяни похилого віку з когнітивними порушеннями, потребують постійної присутності людини, яка надає необхідну допомогу та підтримку. Доглядач – це особа, яка тривалий час перебуває або щоденно відвідує чи, навіть, проживає разом із пацієнтом, підтримує постійний зв'язок, надає допомогу в повсякденному і соціальному житті.

В Україні надання допомоги пацієнтам із деменцією, їх практичне застосування сприяють надмірному навантаженню на медичні стаціонари та відсутність альтернативного вибору для хворих і їх родичів. Місця, де надається професійна допомога з лікування та догляду за хворими, обмежені кількістю ліжко-місць. Переважним чином догляд за тяжкохворими здійснюється саме в домашніх умовах. Роль у наданні родинної підтримки пацієнтам досить обтяжлива і часто турбує, впливає на здоров'я та якість життя доглядачів. Поза всяким сумнівом, на плечі родичів, медичних та соціальних працівників людини, що страждає на деменцію, лягає велика відповідальність, оскільки догляд за такими хворими може тривати багато років.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана згідно плану науково-дослідної роботи кафедри психіатрії, наркології та медичної психології Полтавського державного медичного університету (м. Полтава), «Психосоціальна дезадаптація в осіб із

психічними непсихотичними розладами (предиктори формування, клініка, діагностика, реабілітація) № державної реєстрації: 0119U102861 та «Клініко-психопатологічні та параклінічні дослідження і оптимізація лікувально-реабілітаційних заходів при основних формах психічної патології та коморбідних розладах» № державної реєстрації: 0121U108235. Дана дисертаційна робота є їх фрагментом.

Оцінка змісту і оформлення дисертації. Основний текст дисертації викладено на 209 сторінках машинописного тексту. Робота складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, аналітичного огляду літератури, 4 розділів власних досліджень, аналізу й узагальнення результатів дослідження, висновків і списку використаних джерел. Матеріали дисертації ілюстровані 13 таблицями й 20 рисунками. Бібліографічний список містить 179 джерел, з них 45 % – закордонних.

У вступі обґрунтовано доцільність проведення даного дослідження, сформульовано мету і завдання роботи, визначено наукову новизну, практичну значущість, особистий внесок, результати впровадження та апробації дослідження.

Огляд сучасної літератури (розділ один) представлений п'ятьма підрозділами у яких представлено узагальнення сучасної інформації про стан вивчення проблеми деменції, впливу її проявів та перебігу на доглядачів за пацієнтами.

У другому розділі міститься характеристика обстежених та методів дослідження. Для реалізації мети та завдань до дисертаційного дослідження Орлової О.В. було залучено 104 особи, які доглядали пацієнтів з деменцією та мали скарги непсихотичного характеру, а також 104 осіб з діагнозом деменції, які потребували здійснення за ними постійного догляду. Догляд здійснювався як на професійній основі, так і не професіоналами на підставах родинного зв'язку.

У третьому та четвертому розділі дисертації авторка описує прояви зниження загального рівня соціального функціонування, якості життя, клініко-

психопатологічні та патопсихологічні особливості доглядачів за пацієнтами із деменцією.

У п'ятому розділі описується розроблена комплексна система диференційованих психоедукаційних, психокорекційних та психотерапевтичних заходів, спрямованих на допомогу доглядачам за пацієнтами із деменцією різного генезу.

Як показав аналіз ефективності запропонованої програми сімейних доглядачів головною метою реабілітаційного процесу має бути адаптація до нових змінених умов життя, пов'язаних із важкою хворобою родича та терапія психопатологічних розладів. Для професійних доглядачів провідною метою реабілітації було застосування методів групової психотерапевтичної корекції та особистісно-орієнтованої реконструктивної психотерапії.

Усі сформульовані висновки відбивають основну мету і задачі дослідження. Вони безпосередньо впливають з отриманих статистичних результатів дослідження.

Наукова новизна, отриманих результатів полягає в тому, що у дисертаційній роботі вперше обґрунтовано формування непсихотичних психічних розладів та психосоціальної дезадаптації у доглядачів за пацієнтами з деменцією.

Виявлено предиктори розвитку непсихотичних психічних розладів серед осіб, що доглядають за пацієнтами із деменцією.

Вперше з'ясовані клініко-психопатологічні особливості доглядачів за пацієнтами із деменцією та їх взаємозв'язок із психосоціальною дезадаптацією, диференційовано структуру їх непсихотичних психічних розладів і психосоціальної дезадаптації. На основі аналізу особливостей психосоціального функціонування у доглядачів, визначені джерела, що мають асоційованість із вираженістю клініко-психопатологічної симптоматики у хворих на деменцію, за якими здійснюється догляд.

Вперше вивчено патопсихологічні особливості доглядачів за пацієнтами із деменцією з урахуванням варіанту психосоціальної дезадаптації та

психогенного психічного розладу. Обґрунтовано роль тривоги, відчуттів провини, що виникають під час процесу догляду.

Описано процес формування і прогресування психосоціальної дезадаптації в умовах догляду за хворими на деменцію та оцінено її в аспекті особистісних та соціально-демографічних особливостей доглядачів.

Вперше, встановлено, що для осіб, які здійснювали догляд за пацієнтами на основі родинного зв'язку, базовим, «наскрізним» порушенням була тривога, а у професійних доглядачів – астенія. Вперше з'ясовано, що у сімейних доглядачів достовірно частіше спостерігались непсихотичні психічні розлади, а група професійних доглядачів відзначалась меншою поширеністю симптоматики психічних розладів та проявлялись переважно психосоціальною дезадаптацією і синдромом емоційного вигорання.

Вперше визначено, що у сімейних доглядачів психосоціальна дезадаптація носила більш виражений характер та була представлена переважно сімейним, виробничим та економічним варіантами. Професійні доглядачі найчастіше виявляли ознаки психосоціальної дезадаптації комунікативного варіанту.

Вперше доведено, що на фізичний та психологічний стан доглядачів негативно впливало збільшення часу, який витрачався на догляд за хворим.

Вперше за результатами дослідження встановлено прямий кореляційний зв'язок високих балів ступеня стресового навантаження з високим ступенем тяжкості психосоціальної дезадаптації у доглядачів за пацієнтами із деменцією різного генезу.

Вперше виявлено джерела дистресу, які сприяли порушенню загальних адаптаційних механізмів. З'ясовано чинники, що впливають на стан адаптації під час надання послуг по догляду за пацієнтом із деменцією, а також враховано роль психологічних чинників у розвитку психосоціальної дезадаптації, дистресу, зниження показників якості життя, їх вплив на формування синдрому емоційного вигорання та непсихотичних психічних розладів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в підвищенні якості реабілітації доглядачів за пацієнтами із деменцією різного генезу.

Обґрунтовано значимість виявлення психосоціальних факторів ризику як складової формування непсихотичних психічних розладів у доглядачів за пацієнтами із деменцією.

На основі отриманих результатів соціально-демографічного, клініко-анамнестичного, клініко-психопатологічного та психодіагностичного обстеження розроблено обґрунтовану комплексну персоніфіковану систему диференційованої реабілітації для доглядачів за пацієнтами із деменцією різного генезу.

Встановлено, що для сімейних доглядачів головною метою реабілітаційного процесу має бути адаптація до нових змінених умов життя, пов'язаних із важкою хворобою родича та терапія психопатологічних розладів, для чого високу ефективність показало застосування когнітивно-біхевіоральної та сімейної психотерапії.

Доведено, що для професійних доглядачів провідною метою реабілітації була корекція дезадаптивних поведінкових тенденцій із застосуванням методів групової психотерапевтичної корекції та особистісно-орієнтованої реконструктивної психотерапії. Для професійних доглядачів основну увагу слід спрямовувати на профілактику синдрому емоційного вигорання за допомогою аутогенного тренування з акцентом на навчання методам релаксації та саморегуляції вегетативних функцій з метою підвищення стресостійкості.

Впроваджено в практичну роботу комплексну персоніфіковану систему диференційованої реабілітації для доглядачів за пацієнтами із деменцією різного генезу, що побудована з урахуванням виявлених предикторів, клініко-психопатологічних та патогенетичних особливостей і взаємовпливу.

Повнота оприлюднення наукових положень дисертації. Результати дисертаційної роботи викладені у 15 наукових працях, з них 5 статей надрукованих у фахових виданнях затверджених Міністерством освіти і науки

України, 1 публікація в виданні, що входить до міжнародної науково-метричної бази Scopus та 9 тез у матеріалах конференцій.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Вибір напрямку дисертаційного дослідження Орлової О.В. був обґрунтованим, актуальність обраної тематики доведена за допомогою опису сучасних актуальних літературних даних та перспектив подальшого наукового пошуку в даній сфері. Дисертанткою чітко визначені мета, завдання, підтверджена наукова новизна та практична значущість дослідження. У процесі проведення дослідження послідовно розв'язані поставлені наукові завдання, що підтверджуються чітко сформульованими висновками. Науковий рівень, на якому дисертанткою було проведене власне дисертаційне дослідження, глибина опрацювання літературних джерел, послідовність викладення матеріалу, ступінь обґрунтування висновків дозволяють стверджувати, що Орлова О.В. оволоділа усіма аспектами методології наукового пошуку та отримала необхідний рівень компетентності науковця.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Орлової Ольги Вячеславівни на тему «Непсихотичні психічні розлади у осіб, які доглядають за пацієнтами з деменцією», що подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я» за спеціальністю 222 «Медицина», є завершеною науковою працею, яка виконана на високому методичному рівні, має теоретичну і практичну значущість.

За своєю актуальністю, методичним рівнем, науковою новизною, теоретичним узагальненням та практичним значенням, повнотою їх відображення у фахових виданнях повністю відповідає вимогам пп. 10, 14 Постанови КМУ № 44 від 12.01.2022р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії», та наказу МОН України №40 від 12.01.2017р. з останньою редакцією від 12.07.2019р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації». Дисертантка Орлова Ольга Вячеславівна

заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 222 «Медицина», спеціалізацією «Психіатрія».

Зауваження та запитання. Оформлення дисертаційної роботи Орлової О.В. відповідає вимогам МОН України щодо викладення об'єму, структури та оформлення, а також, уваги до тексту. Аналіз представленої дисертації виявив пріоритетність наукової спрямованості дослідження. При рецензуванні дисертаційної виникло декілька непринципових зауважень:

1. Мається певна кількість орфографічних та стилістичних помилок у тексті дисертації.

Проте вищезазначені зауваження не відіграють суттєвої ролі, не змінюють загальну позитивну оцінку та не зменшують науково-практичної значущості проведеного наукового дослідження.

У порядку дискусії хотілося б отримати відповіді на наступні запитання:

1. Чому саме у групі сімейних доглядачів частіше відмічалися неспсихотичні психічні розлади із тривожним компонентом у порівнянні із професійними доглядачами?

2. Які, на Вашу думку, фактори дезадаптації провокували розвиток неспсихотичних психічних розладів в групі сімейних доглядачів?

Професор закладу вищої освіти,

д. мед. н., професор, завідувач кафедри
внутрішньої медицини № 2 ПДМУ

Катеренчук І. П

